

VÁRI ATTILA

A tűzhányó

VÁRI ATTILA (1946) Budapest

Azokban a napokban, amikor a családi iratokat böngészte-válogatta, egyre gyakrabban jutott eszébe egy álhír. Már két szemüveggel, kézi nagyítóval is alig tudta kibetűzni a szövegeket, s eszébe jutott, hogy szomszédasszonya, Mircse Juliska, aki hitt a daganatot pusztá kézzel, műtét nélkül eltávolító távol-keleti szélhámosokban, egy nap azzal állított be, hogy kínai tudósok egy vak embernek beültették egy szirti sas szemét, s az, a szerencsés gyógyulás után, közelre ugyan nem látott valami jól, de másfél kilométerről olvasni tudta az újságot.

Meg is szeretne volna kérdezni unokája feleségétől azt a hihetetlen sas-szem-ügyet, de a házban elszaporodó svábbogarak és egerek miatt más, fontosabb dolgot akart megbeszélni vele.

– Drága nagymama, ha feláldozná az egész házat, vagy csak a hallt, és sivatagi homokkal kevert löszdombot építene nekik, hogy kialakíthassák benne lakójárataikat, akkor sem érne semmit. Minden szurikáta-nagycsaládnak váltott őrszemei vannak, főleg a ragadozó madarakra figyelnek, itt viszont csak a plafont látnák. Bizonyára belepusztulnának, különben sem járnak be az emeletet, alagsort, mert ezek a kis véredek csak addig távolodnak a dombjuktól, főleg skorpióra vadászva, ahonnan még láthatják a vigyázót – magyarázta Nusika nagymamának unokája felesége.

Napokkal később, amikor a csitri kinézetű unokamenye, az egzotikus állatok rendelőjének orvos-tulajdonosa megérteti vele, hogy a dél-afrikai szurikáták alkalmatlanok lennének a házat ellepő svábbogarak irtására, Nusika nagymama törli az elvégzendő dolgok listájáról a kis ragadozók beszerzését, s mert a hűtőmágnessel a fagyasztóra rögzített feljegyzéseiben szerepeltek a bevásárlandó élelmiszerek is, amelyeket csak azért írt fel, hogy el ne felejtessen a bőrös virslihez ecetes tormát venni, a kávéhoz cukrot, de azokat már megoldotta, így, a törlés után, a román ügyvéd neve került az első helyre.

Ügyvédre pedig tényleg nagyobb szüksége volt, mint arra, hogy a lakatlanul maradt családi házból szurikátákkal irtsa a betolakodó bogarakat.

Az ok egy akkoriban nagyon gyakran használt román szó volt, a *retrocsédáré*.

Ügyvéd kellett az államosítással elvett ingatlanok visszaigényléséhez, s talán ahhoz is, hogy örökségét egyenlően ossza szét népes családjában.

Amikor Nusika nagymama a visszaszolgáltatással várható vagyont fel szeretne volna osztani a családban, rá kellett jönnie, hogy a felrajzolt családfáról szinte egy egész nemzedék folytatás nélkül hiányzik. Nagybátyjai, nagynénii, szám szerint lehetnek legalább kilencen a testvérek, úgy távoztak a földi világból, hogy szinte nyomot sem hagytak maguk után. Csak kettőnek voltak utódai. A tengerészkapitány Levelező nagybátyjának, akit Éjféli Hajósként emlegettek gyermekkorában, neki voltak ugyan fiai, de az egyik, a félvér indián rokon, akit meszticnek neveztek a családban, valahol Amazóniában élt, s egy másik félvér fia is volt, aki valaha Pápua Új-Guinea egyik őserdejében, kannibalizmussal vádolt törzsének „hosszúház” néven ismert fűkunyójában élt, esetleg élhet. A másik gyermekes rokonai ág, leszámítva Nusika nagymamát, már kihalt.

Kevésnek tűnt a családfára felkerült rokonok száma. Pedig Nusika nagymama emlékei között úgy élt a hajdani ház konyhája, hogy a nagy asztal körül mindig hecsedli- és hársfateáikat szürcsölő öreg rokonok gubbasztottak, na-

gyokat krákogva, mintha éppen egy elmondandó tósztt miatt köszörülnék a torkukat. Molyirtószagú, sötét ruháikban olyanok voltak, mint a vidámpark felső végén álló hatalmas nyárfákon gyülekező varjak.

Nusika nagymama nagyapja nemzedékének, a nyolc testvérnek már nem voltak élő rokonai, s csak hallomásból tudott róluk az indián és pápua rokonn kívül. De Nusika nagymama pótolta a hiányt. Második és harmadik férjétől négy gyermeke született, hogy aztán a negyediktől egy, az ötödik és hatodik férje még két, illetve három gyermeket hozzon a házasságukba, akik egy- és ötéves közöttiek voltak az érkezésükkor, s az apák korai halála miatt az óvodástól a második osztályos korú gyermekig úgy maradtak a négyszeresen elvált, kétszeresen özvegy Nusika nagymama szárnyai alatt, hogy sokáig nem is tudták, hogy nem állnak vérségi kapcsolatban a másik öttel, akikkel testvérként szerették egymást.

A tíz gyermektől harminchét unokája volt. Lehetett volna több is, de a tíz gyermek után összesen csak nyolc házasság alakult. Nem volt egyetlen agglegény, sem vénlány közöttük, de bármennyire tiltotta is, nagyobbik lánya, egy igazi keleti örmény szépség már az első pillanattól kinézte magának az ötödik házasságba hozott, nála két évvel kisebb mostohaöccsét. És ők voltak a boldogság mintaképei. Ők ketten, túl az ötvenen, hét saját gyermekük után is, szinte még a házban is kézen fogva jártak. Ezt a hét unokáját kevertnek nevezte, de alakult még egy házaspár a hozományként kapott gyermekek között. Az ötödik és hatodik házasságával készen kapott fiú és lány gyermekeit nevezte amorfnak. Ilyen amorf volt kedvence, a geológus Konrád is.

Azokban a napokban, amikor a román ügyvédet meghatalmazta a lakóteleppel beépített háromhektáros vidámparkért járó kárpótlás elindításával, amelynek kizárólagos örököse ő volt, értesítést kapott egy székelyföldi községből, hogy anyai örökségét, a közbirtokossági fenyezőerdőben lévő részesezését többségi szavazattal eladták az osztrák érdekeltségű Holzindustrie Schweighofer cégnek, s az adók, járulékok, illetékek, a vágás és újratelepítés költségeinek levonása után annyi pénzt utalnak, ha megküldi bankszámlaszámát, ami felért egy lottófőnyereménnyel.

Arra gondolt, hogy harmincnyolc felé osztja, ha majd megkapja a pénzesket, de aztán rájött, hogy tisztességesebb lesz, ha nem az unokák, hanem a szülők kapják, ők biztosan jobban tudják, hogy mire kell családjaiknak az örökség, nem fogják egy nap alatt eltékozolni.

A kommunizmus utolsó éveiben szanálásra ítélt családi házat úgy beszorították a lakótelep tízemeletes épületei közé, hogy napot sem látott, alig maradt méternyi hely a betonszörnyetegek mögött, sötét és nyirkos lett, lakhatatlanná, eladhatatlanná tették.

– A házat sem természetben kapja vissza, az de facto és de iure az államé – mondta az ügyvéd. – Azt majd tesztek érte, hogy piaci áron fizesse ki az állam, olyan piaci áron, mint hogyha még mindig a park és gyümölcsös közepén állna.

Nusika nagymama, aki a villa lakóinak hatósági kiköltöztetése után lényegében a hajdani vidámpark pénztárából és öltözőjéből kialakított nyárikonyhában élt, éppen a lakatlan családi ház egyik szobájának komódjában keresgélt a régi iratok között, amikor az a riasztó, nem várt esemény bekövetkezett.

Hét család fölösleges holmijával voltak tele a szobák, az így-úgy kialakított lakások, olyan dolgokkal, főként bútorokkal, amelyek nem fértek volna el a hivatalból kiutalt panellakásokban, de nem látszott felfordultnak, kifosztottnak a ház. Szinte mindenhol maradtak szekrények, hatalmas franciaágyak, komódok, ebédlőasztalok, és azért sem tűnt megkopasztottnak, mert az előcsarnok méretű hallban Nusika nagymama mindegyre felfényezte saját készítésű méhviasz-pasztájával az intarzia berakású tölgyparkettát.

A konyhában, ahol a rengeteg szék mellett a tizenkét személyesre bővíthető asztal foglalta el a központi helyet, most mindenhol megsárgult borítékok, ódon papírszagot árasztó iratgyűjtők látványa fogadta volna a váratlan látogatót, de Nusika nagymama éppen mással volt elfoglalva.

Emlékezett, hogy egyik unokája szobájában ott maradtak az ifjúsági könyvek, s közöttük kellett lennie a Föld geológiai atlaszának is, annak, amelyet örökbefogadott unokája, Konrád, a Hamus-patak völgyi jégbarlang felfedezője rongyosra olvasott elemista korában.

A tűzhányókitörések előjeleiről olvasott volna, nem érdekelte a Krakatau története, sem Pompei pusztulása. Ő azt kereste, amit kinézve az ablakon éppen láthatott. Jelét a kitörésnek, amely lehet, hogy porral, hamuval folytatja majd, de az biztos, hogy ködszerű gázokkal töltötte be a környező teret.

Nusika nagymama alig félórával korábban, miközben a konyhaasztalra rakott iratokat böngészte, arra riadt fel, hogy iszonyatos sistergéssel kitört az udvaron egy vulkán. A háza és az egyik, néhány méternyire tornyosuló lakótelepi épület tűzfala között sűrű, ködszerű anyag gomolygott. Nem látta magát a kitörést, de hallotta a háztetőre hulló törmelék hangját, s a konyhaablak úgy nézett ki, a könyvből kölcsönzött szakszóval élve, az „erupció” miatt, mintha pocsolóba hajtó teherautó fröcskölte volna tele sárral. Vastag gőzfüggöny takarta el a házat körülzáró lakótelepi blokkokat, s Nusika nagymama egy pillanatra úgy érezte, hogy ezen a festetlen fehér vásznon viszontlátja szülei vidámparkját. Szinte hallotta is az óriáskörhintán sivalkodókat, a céllövöldéből az elsütött légpuskák szerkezetének jellegzetes fémes csattanását. Látta a ködszerű fátyol mögött gyermekkora kertjét, a virágzó labdarózsákat, a rózsaszín zúzmarát mimelő tamariskabokrokat, a kerti pavilon mellett a jázmindzsungelt.

Beszorítva a tömbházak közé, emlékeiben úgy élt a hajdani udvar, a dombtetőre felfutó kert, a domboldalból fakadó természetes forrás vizével táplált csónakázótó, mintha maga lett volna a földi édenkert. Szinte kétségbeesett annak az elkeseredettségnek a felidőzésétől, ahogy öt éves korában hiába kereste a nemesbabér sövényből kialakított labirintus kijáratát. Ha behuntya szemét, még érezte az orgonák, a hársfasor illatát. Szinte csak kényszerből, a főtt ételek ellensúlyozása miatt ette a bolti, piaci gyümölcsöket, amelyeknek volt ugyan valamiféle zöldegszaguk, de sem illatuk, sem zamatauk, sem külalakjuk nem hasonlított a nagyapja által ültetett fák terméséhez.

Nusika nagymama éppen a hajdani telekkönyvi kivonatokkal bajlódott a kitörés pillanatában. Egy ingatlaniroda kiszámította mindent. A rendszerváltás előtt az állam által kisajátított ingatlan pillanatnyi piaci értékét, s most az ügyvédre várt, mert rögtön a törvény kihirdetése, a Közlönyben való megjelenése után el akarta indítani a kártérítést.

– Retroscedaré – ízelgette a román ügyvéd által használt kifejezést, s nevetnéskéje támadt attól, hogy a román–magyar szótár szerint ő most éppen „visszaengedményezésre” készül.

Az, amit évtizedekig sérelmeztek szülei, nagyszülei, hogy az ezerkilencszázharminc évvel ezelőben az adóhivatal sovíniszta román tisztviselője, azzal a felkiáltással, hogy fizessenek az ősi dák területeket bitorló magyarok, nem kertként, hanem a jóval magasabban adózó közművesített építési telekként jegyezte be a vidámparknak is helyet adó háromhektáros területet, az most az ügyvéd szerint milliókat ér majd.

– Nem mindegy, Doamna Ana, hogy bozótosként, értéktelen parlagként vagy, mint esetünkben, összközműves építési telekként kártalanítják. A legértéktelenebb földek 7-800 dolláros hektáronkénti áron kerülnek piacra, de esetünkben kétszáz a szorzó, ami azt jelenti, hogy a román állam majdnem félmillió dollárt kell, hogy adjon Önnek. Mint ahogy a házzal is szerencséje lesz a családnak.

A villát dédapja építtette a Párizsi Világkiállításról hazatérve, amit aztán a felismerhetetlenségig bővítettek a gyermekek, unokák, dédunokák. Ott, a francia fővárosban találkozott olyan lakásokkal, amelyekben nem voltak túlméretezett szobák. És úgy tervezte meg a több nemzedék befogadására alkalmas, T-alaprajzú házat, hogy a család növekedésével bármilyen irányba bővíthető legyen. Csak a hall volt túlméretes, s termék helyett intim kis életterekre osztotta a tervező, amelyben a kisajátításkor hét család élt, és amit olyannyira értéktelennek taksált a rendszerváltást megelőző hónapokban a lakónegyed beruházója, a városi néptanács, hogy az árából jó esetben is csak egy kétszobás panellakást vehettek volna.

Nusika nagymama az építésvezető mérnök, volt tanítványának férje jóvoltából még nem költözött ki a felvonulási épületté nyilvánított házból, aztán a rendszerváltozás miatt leálltak a beruházással, s a visszaszolgáltatási törvény alkalmazásának napjaiban még épen és érintetlenül állt a korabeli törvény szerint kisajátított hatalmas családi villa. Nem öröklakásokat, hanem tanácsi bérlakást kaptak a kiköltöztetettek, de a telekkönyvi kivonatok mellett megtalálták az iratok között azt a lakáshivatali bejegyzést, amelyet az iparosítás kezdetén, az ötvenes években állítottak ki, abban az időben, amikor magánházakba is kényszerbérleket telepíthettek. Ezek szerint hét család számára biztosítható az épületben a lakhatás, az urizálóan hatalmas konyha és földszinti hall átalakításával akár nyolc-kilenc család is elhelyezhető lenne az ingatlanban.

Nem tudott másra figyelni, csak a tűzhányó pokoli hangjára, a gurgulázásra hasonló fortyogásra, s Nusika nagymamát annyira lekötötte a tűzhányó, hogy órákra megfeledkezett a napi menetrendjéről. A nyárikonyhába kiakasztott tábláján az ügyvéddel való megbeszélést fontossági sorrendben a szurikáták beszerzése előzte meg. Hogy el ne felejtse, a szurikátapár beszerzése mellé felírta unokamenye telefonszámát, aki állatorvosként éppen azokban a hetekben nyitotta meg egzotikus állatok kezelésére tervezett rendelőjét. Az apró ragadozókra szüksége volt, mert hiába hintette be az elhagyott családi ház szobasarkait, fürdőszobák és vécék lefolyóit az elszaporodott csótányok és egerek miatt különböző mérgekkel, semmi sem használt. A tévében látta, hogy a sivatagi környezetben élő állatkák milyen könnyedén kapják el a bogarakat, a háziegér méretű cickányféléket, de még a halálos dárda farkokkal rendelkező skorpiókat is.

Egy papírfecnire is feljegyezte a számot, hogy nyilvános készülékről is hívhassa unokája feleségét, bár leszeretetlenül ott maradt a házban néhány telefon, de azok nem ismételték meg a decemberi forradalom utáni csodát. Azt, ami akkor történt, amikor a fellázadt tömeg elfoglalta a szekuritáté épületét, behatolt a telefonlehallgató központba, s a magukra hagyott lakások hónapok óta néma telefonjai, mint Münchhausen báró befagyott postakürtjének kiolvadt hangjai, valóságos csengőorgiával töltötték meg a házat.

– Ebből is látni lehet, hogy az egész családot megfigyelték, még némaságukban is lehallgató eszközként működtek a készülékek – magyarázta a csodát egyik elektrotechnikus unokája.

Az ügyvéd és a szurikáta szavak alatt ott álltak külön-külön sorokba feljegyezve: *fokhagyma, ecetes reszelt torma, vécépapír, kenyér, cukor*, és Nusika nagymama képzeletben odaírta, hogy *tűzhányó Konrád*, mert arra gondolt, hogy megkérdezi a világhírű geológus mostohaunokát a hirtelen vulkáni működés beindulásának okáról.

Olyan hangokat hallott, mint amikor a fővésben lévő lekvár rotyogni kezd, felbőffentve az edény alján keletkező gőzt, s bár félt a következményektől, letepegett a bejáratig, hogy kinézhesen. Félve nyitotta ki az ajtót, s amit látott, megerősítette abban, amit gondolt a jelenségről. Az udvari lépcső alsó foka már ki sem látszott az iszapszerűen híg lávából, amely gőzölögve, újabb és újabb hullámokkal ostromolta a házat.

Nusika nagymama elnevette magát. Arra gondolt, hogy abban az esetben, ha ez egy helyi érdekű kitörés, akkor előfordulhat, hogy az ingatlanja sokkal többet ér majd, mivel itt a földtörténeti korok mélységi rétegei helyett a felszínen tanulmányozható a vulkanizmus.

Szaglászott, de nem érezte azt a kotlóstojás-bűzt, amiről Konrád könyvében olvasott. Inkább az a szag árasztotta el az udvart, amilyen a lúgos vízben fehérített ruhák fővése közben töltötte meg valaha az alagsori mosókonyhát. A mosókonyháról azok a hónapok jutottak eszébe, amikor a vidámpark csődje miatt kiskamaszként cselédnek adták a szülei. Ott, a Wasserblau gróf Sugár úti palotájának pincéjében érezte állandóan ezt a jellegzetes szagot. Naponta mosták az orvosként praktizáló főúr rendelójének szennyesét, a viaszos-vásznon bevonatú vizsgálóágyról minden páciens után lecsérélt lepedőket, s nekik, ikertestvérének, Bertának és neki kellett kicsavarnia a forró vízből kiszedett ruhát.

A feltörő emlékek között szinte újraélte azt a pillanatot, amikor a nála húsz évvel idősebb szobainas, akiről a személyzet minden tagja tudta, hogy a liberális érzelmű gróf bújtatja kommunistasága miatt, s aki orosz hadifogsága végén Lenin testőrségének volt a tagja, elcsábította az akkor még alig tizenhárom éves Nusikát, hogy aztán tizenhatodik születésnapján, már a háború után feleségül is vegye.

Az áramló láva tetején keletkezett buborékok úgy pattantak szét a lépcsőhöz érve, mint férje melletti hajdani boldogsága, aki a bolsevizmusról mesélve olyan képet festett a muszka rendszerről, amit csak úgy tagadhatott le, ha frissen kinevezett szekuritátétisztaként eltünteteti hajdani véleményének fültanúját, az akkor még éppen csak felnőttkorba lépő feleségét, Nusika nagymamát.

Bámulta a látát, s a Sarlóvölgy börtönbarakkját megközelíthetetlené tevő szénporsarat látta, amely nyári zivatarok idején éppen olyan hólyagosan hömpölygött, mint valami gázokkal telített iszapfolyam. És ismét a svábbogarakat pusztító szurikátákra gondolt, mert egy széntől szennyes árvíz után, a börtönbarakk ágyai között cementként megszilárdult hordalék teteje, mintha megszórták volna, tele volt rovartetemekkel, amit a mindig éhes, a női rabok által titokban rejtegetett kölyök sündisznó karmaival piszkálgatott ki, hogy megehesse őket.

Hálás volt a Föld geológiai atlasza miatt Konrádnak, mert olyan szavakkal, magyarázatokkal találkozott a könyvben, amelyeket soha életében nem használt korábban. A horzsakő tetszett a legjobban, mert a szó hersegésében érezte, hogy horzsolni lehet vele, s rájött, hogy amit habkő néven árulnak, s amivel a bőrkeményedéseket szokta leráspolyozni a talpáról, ugyanaz a lávahab. Tetszett a köpenyhőoszlop, köpenycsóva is, mint ahogy az, ahogy a magmáról is elmagyarázza a gyermekeknek, hogy az az asztenoszféra kőzetolvadéka. – Azt az asztenoszféráját, ezt a szót sem fogom elfelejteni, amíg élek – mondta azon bosszankodva, hogy egy idegen jelenséget olyan szóval akart megmagyarázni a szerző, amit egy kisgyermek kiejteni sem tud.

Megpróbált mondatokat alkotni az új kifejezésekkel, s nevetethetnékje támadt, hogy azok a bensőjében fortyogó triviális káromkodások, amelyeket rabtársnőitől tanult, de amelyeket még legnagyobb mérgében sem mondott ki soha, azok biztosan ott maradtak megrekedve dühös lelke asztenoszférájában, ott is szilárdultak meg. Nem is sejtette, hogy napok múlva mégiscsak kitörnek belőle.

Villámló csóvát, szikrazáport látott a vulkáni hamu szürkességében, s a robbanás talán betörhetett ablakokat is, mert a hall felől üvegcsörömpölést hallott, s a konyha megtelt égett kátrányszaggal.

Nusika nagymamát tűzoltók szabadították ki a házból. Ideiglenes hidat raktak a ház és nyári konyhája közé, mert a távfűtőmű vezetékének csőtörése

szabályos krátert vájt a ház és a tízemeletes paneltömb közé. A láng- és szikrazáport a beázott transzformátorház robbanása okozta, s Nusika nagymamának, amikor az áram nélkül maradt menedékében megtalálta a halottak napjára vásárolt gyertyákat, a köveztetűre rakott krizantémok miatt eszébe jutott, hogy aznap a temetőbe akart menni.

– Szinte utánatok mentem – mondta halottaira gondolva, s azért is, mert valakinek el kellett mondani, amit a tűzoltótól hallott.

– Szerencséje volt a néninek, hogy a forró víz átszakította az aszfaltjárdát, így a lángoló olaj az utca felé folyt, különben felgyújtotta volna a házat.

Napokkal később, amikor véglegesítették a visszaigényléshez szükséges beadványt, s elment az ügyvéd, bekapcsolta a tévét.

Egy hegytetőt mutattak éppen, amelyen valami idegen zászló lengett, s akkor meghallotta a bementőt.

– Ismét a híres erdélyi nemesi család zászlaja lobog a Hargita legmagasabb pontján, ezerhatszáz hektárnyi ellopott birtokuk lassan visszacsordogál a család tulajdonába.

Nusika nagymama dühbe gurult. Igazi vulkánkitörés volt. Börtönben halott szennyes szavakkal támadt a tévére. Észre sem vette a nagy káromkodásban, hogy Konrád belépett a konyhába.

– Mi baj van, nagy? – kérdezte döbbsen az útszéli és mindenképpen szokatlan indulatai miatt magából kikelt öregasszonytól.

– Az, hogy azzal dicsekszenek, amit a románok adtak vissza. Lehetne bennük annyi feketehumor, mint az első világháború alatt a Havas-hírügynökség jelentéseiben. Mert akárhol szenvedtek vereséget az Osztrák–Magyar Monarchia csapatai, mindig azzal fejezték be ezerkilencszáztizennégytől tizenhatszázötödöt a híradást, „hogyan ezzel szemben Belgrád bevétele áll”. Belgrádé, amelyet a háború első napjaiban foglaltak el. Hát most, a román retrocedáció híre után nyugodtan bementhetnek, hogy ezzel szemben Magyarországon nem adunk vissza sem főnemeseinknek, sem kisparasztoknak semmit. Hát ilyen fordított világ van, ez az ott, Magyarországon élő család itt visszakapta a Hargita csúcsát, a pannon unokatestvérei, gondolom, kaptak egy barokk kastélyért annyi kárpótlási jegyet, hogy vehetnek belőle egy garzont Békásmegyeren – mondta dühbe gurultán, lemondóan Nusika nagymama, s még hozzátette, amit Konrád nem érthetett: – Biztosan sasszemműtéten estek át, hogy közelre nem, de a távoli Hargita csúcsáig ilyen tisztán ellátanak.

